Hayat
emmuz 1978
ayı: 7 • 15 Lira

TARİH

VE EDEBİYAT MECMUASI

SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN MÂBEYN BAŞKÂTİBİ TAHSİN PAŞA'NIN HATIRALARI :

MİDİLLİ HADİSESİ

O devrin, garip olduğu kadar, ibrete değer meselelerinden biri de Midilli vak'asıdır.

Bir sabah, Midilli mutasarrıfı Reşid Paşa'nın, beni telgraf makinesi başına çağırdığını haber verdiler. Gittim. Reşid Paşa, bir Fransız filosunun Midilli önüne geldiğini ve amiralin karaya çıkardığı bir müfreze bahriye askeriyle Midilli gümrüğünü işgal ettiğini ve keyfiyeti Bâbıâlî'ye bildirmiş olduğunu söyleyerek, bu durum karşısında nasıl hareket edeceğini sordu.

ALACAK MESELESİ

Keyfiyeti derhal Padişaha arzettim.

Mesele şundan ibaretti: Fransa teb'asından Lorando adında bir zâtın, hazineden mühimce bir miktar alacağı vardı. Buna dair, mahkemeden de bir ilâm çıkartmıştı. Maliye hazinesi ise, parayı her nedense vermiyordu. Mesele saraya da aksetmişti. Fransa sefiri Mösyö Constant, Hariciye Nâzırı ve Sadrıâzâm nezdinde müteaddid teşebbüsler yaptığı halde, parayı tahsil etmek kabil olamıyordu. Mösyö Constant, bir aralık bu teşebbüslerinde daha tesirli ve acı bir dil kullanmaya başladı: İlâma bağlı bir alacağın tahsil olunamaması ve Fransa teb'asından birinin hukukunun tanınmamasının basında türlü türlü neşriyata sebebiyet vermekte olduğunu ve alacak sahiplerinin hükûmete müracaatla şikâyet etmekte bulunduklarını ve keyfiyetin Fransa kamuoyunda kötü tesirlere yol açtığını söyledi. Bu mükerrer teşebbüslerden bir netice çıkmadığını gören Mösyö Constant, Hünkârdan mülâkat istedi ve bir cuma günü selâmlık alayından sonra huzura girerek, Bâbıâlî'den şikâyet yollu bir dille meseleyi anlattı. O gün Sadrıâzâma bir irade tebliğ olundu. Ancak, bu da neticesiz kaldı.

PARA NEREDE KULLANILDI?

Diğer taraftan Sultan Abdülhamid, Adliye Nâzırı Abdurrahman ve İzzet ve Ragıb Paşalardan mürekkep bir komisyonda meselenin tetkikini emretti. Sefir Constant, bu aralık gelmişti. Abdurrahman Paşa'ya hitap ederek:

— *Paşa hazretleri! Mahkeme ilâmına bağlı bir alacağın tahsil olunamamasını ve bir ilâmın icrasız kalmasını, siz, Adliye Nâzırı sıfatıyla uygun görebilir misiniz?*

Dedi. Tabiî, Abdurrahman Paşa, bu suale verecek cevap bulamamıştı. Bu alacak meselesinin, mahkemeden çıkmış bir ilâm olmasına rağmen ödenememesi, daha doğrusu ödenmesi lüzumuna dair açık bir adım atılamaması, korkudan ileri geliyordu. Vaktiyle Lorando'dan alınmış olan bu para, Sultan Abdülaziz'in hal'inde kullanılmıştı. Bunu ortaya atmak şöyle dursun, bahsini bile etmek tehlikeli bir şeydi. O devirde, ağıza alınmaları câiz olmayan kelimelerden biri de «*hal*» idi.

Telâffuz itibariyle «*hal*»e benzediği için, «*hal ve tesviye*» tâbiri kullanılamaz, bunun yerine «*fasl ü tesviye*» derlerdi. Hangi cür'etli nâzır veya Sadrıâzâm çıkıp da Padişaha:

— *Bu parayı, amcanızı hal' etmek için istikraz etmişler.*

Yollu mâruzatta bulunabilirdi. Demek ki, herhangi bir bankadan borç para alınarak, bir padişahı hal' etmek mümkündür; bu ihtimal akla gelince, Sultan Hamid hakkında aynı tedbire başvurmaya ne manî var? İşte, tedhiş siyaseti altında yaşayan o devrin ricali, bu mülâhazaları göz önüne getirerek, kendi nefis ve mevkilerini korumak için, Lorando işini sürüncemede bırakıyorlardı.

SEFİR GİDİYOR

O aralık, Rıhtım şirketiyle de bir ihtilâf çıkmıştı. Bunun üzerine Fransa sefareti, Fransız menfaatlerinin zedelendiği iddiasıyla Fransa hükûmetini tahrik etti ve siyasî teşebbüs yolundan, siyasî tazyik yoluna geçilmeye Fransa hükûmetince karar verildi. Bu karar üzerine Mösyö Constant, hükûmeti tarafından geri çağrıldı. Siyasî münasebetlerin bir bakımdan kesilmesi demek olan bu kararı, Mösyö Constant, Hariciye Nezâreti'ne tebliğ etti. Keyfiyet Zât-ı Şâhâneye arzolundu. Hünkâr, bunun üzerine Mösyö Constant'ı saraya davetle huzuruna kabul etti ve mesele hakkında kendisiyle uzun uzadıya görüştü. Sultan Hamid, sefiri iknaa muvaffak olamamış olacak ki, ertesi gün Mösyö Constant İstanbul'u terketti.

Bu Lorando işiyle, sarayda İzzet Paşa, dışarda Selim Melheme Paşa çok meşgul oluyorlardı. Lorando'nun alacağı adı altında maliye hazinesinden istenilen ve mürekkep faizinin ilâvesiyle fahiş bir yekûna yükselen paradan, o vakit birçok kimselerin faydalandığı dillerde dolaşan bir hakikattir. Ceplerine girecek üç beş kuruşa kavuşmak için, bir adanın Fransız donanması tarafından işgaline ve devlet haysiyetinin açıktan açığa yaralanmasına kayıtsız kalmak, o zamanın ahlâkını gösteren parlak bir misaldir.

Mösyö Constant'ın gidişi günü, Zât-ı Şâhâne, Teşrifat Nâzırı İbrahim ve Selim Melheme Paşaları Sirkeci istasyonuna göndererek, sefiri iknaa çalışmalarına dair emir verdi. Hükûmetinden aldığı emir ve talimat üzerine İstanbul'u terketmeye hazırlanmış ve istasyona kadar gelmiş bir sefirin geri dönmesinin mümkün olmadığı malûm iken, Sultan Abdülhamid'in bu çareye neden başvurduğu bilinemez. Nitekim Mösyö Constant, Osmanlı hükûmeti hakkındaki dostane hislerine dair teminat vererek ve fakat kendi hükûmetinden almış olduğu talimat dışına çıkmaya imkân olmadığını söyleyerek gitti. Sefir, maslahatgüzarlıkla kalan sefaret müsteşarının teklif edeceği çözüm şekli kabul olunursa ortada mesele kalmayacağını, kendisinin de az zaman zarfında İstanbul'a döneceğini ilâve etti.

MİDİLLİ'NİN GEÇİCİ İŞGALİ

Sefirin buradan hareketi ile donanmanın Midilli'yi işgali, birbirine bağlı ve evvelden kararlaştırılmış şeylerdi. Meselenin aldığı hâd ve gayrı tabiî şekil üzerine, Bâbıâlî ile sefaret arasındaki müzakereler ilerledi ve nihayet, esasından haksız olmamakla beraber, miktar itibariyle çok fahiş bir dereceye çıkan Lorando alacağı halledildi. Midilli işgali de çok sürmedi; derhal mutasarrıfa bir telgraf yazılarak meselenin halledildiğini ve keyfiyeti sefaretten sorup anlayabileceğini amirale tebliğ etmesi bildirildi. Hakikaten, sefaretten amirale bu yolda tebligat yapılmış ve donanma Midilli'den çekilip gitmişti.